

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Иван Василев Христов

член на жури в конкурс за присъждане на научна степен
ДОКТОР по 2.4 Религия и теология (Християнска философия)

за дисертационния труд на **Атанас Николов Атанасов**,

Богословски факултет на СУ „Св. Климент Охридски”,

Катедра по историческо и систематическо богословие

на тема: **ФИЛОСОФСКИТЕ ГЛАВИ ОТ „ИЗВОР НА ЗНАНИЕТО”**

В БОГОСЛОВИЕТО НА Св. ЙОАН ДАМАСКИН

Във всяко свое становище или рецензия за докторат по християнска философия аз неизменно започвам с изискванията, на които той трябва да отговаря с оглед на интердисциплинарния характер на изследването. Работата върху подобна тематика е наистина сериозно предизвикателство, което поставя на изпитание способностите на докторанта за самостоятелна работа. Той трябва да има достатъчна компетентност в областта на богословието, философията, а в дадения случай и на класическата филология. Също толкова важно е докторантът да притежава способност за балансирана оценка, непозволяваща размиване на един от тези аспекти на темата за сметка на другите. И най-важното – неговото изследване трябва да остане в рамките на християнската философия, като специфичен пласт в богословието, който прибъгва до елементи от философския език, без това да го превръща във философия. Изучаването на тези елементи следва да отчете промените, които те претърпяват в богословски контекст. Това предполага гъвкавост на изследователската нагласа, за да може тя да се адаптира към изучавания предмет и да не налага върху него предзададени схеми, взети наготово от философията.

Дисертационният труд на Атанас Атанасов съответства на тези изисквания. Негово важно достойнство е, той че изцяло лежи в полето на християнската философия и не излиза извън сферата на богословието. Докторантът е намерил златната среда. По отношение на учението на св. Йоан Дамаскин той заема междинна позиция между изследователи като Герхард Рихтер и Смилен Марков. От едната страна се твърди, че богословието на св. Йоан Дамаскин не съдържа метафизически елементи и че първата част от „Извора на знанието“ е философско упражнение, изцяло зависимо от светската школка традиция. От другата пък страна се твърди, че той има собствена задълбочена, и напълно оригинална философска метафизическа система, в която рефлектира неговата християнска позиция. Атанас Атанасов оценява стойността на „Извора на знанието“ като богослов и от тези позиции определя мястото на философските глави в него. В тях избирателно се разглеждат онези изразни средства, които богословието може да заимства от философията. Тяхното присъствие съвсем не превръща светия отец в средновековен философ, както това виждаме в изследванията на други колеги.

Като положителна страна на дисертацията бих отбелязал също, че тя се базира на добро познаване на съчиненията на св. Йоан Дамаскин на езика на оригинала. Тук трябва да отбележа, че А.Атанасов подготви двуезично издание на основното съчинение на св. Йоан Дамаскин „Извор на знанието“, от което вече имаме публикуван първия том с философските глави (издаден от „Изток – Запад“ през 2015).

Дисертационният труд е с общ обем от 281 машинописни страници. Той съдържа предговор, списък на съкращенията, увод, съдържание, четири глави и заключение. Научният апарат включва списък на използваната литература с 94 заглавия на гръцки, немски,

английски, руски, сръбски и български език, а също и 473 бележки под линия.

По отношение на академичната компетентност на докторанта трябва да кажем, че той е работил сериозно върху своята философска и филологическа подготовка. Представеният за защита текст показва коректно използване на понятията на античната и ранносредновековна логика и метафизика. Докторантът свободно ползва гръцките извори и правилно ги цитира в дисертационния труд. През времето на докторантурата той взе дейно участие в научните изяви на факултета. Тук трябва да отбележим на първо място участието му в един наш изследователски проект по НИС: „Тезаурус на богословието на Св. Йоан Дамаскин“ (2015 г.), работата върху която му помогна да систематизира значителна част от изворовия материал на дисертацията. Редовно беше и участието му в семинара на „Центъра за изследване на патристичното и византийско духовно наследство“ към СУ. На този семинар бяха обсъдени части от неговия превод на философските глави от „Извор на знанието“ и той получи важни препоръки за подобряване на текста.

Разбира се, като всеки дисертационен труд, и този не е лишен от пропуски и слабости. Ще посоча някои от тях:

Първо, една значителна част от текста представлява преразказ на изворите. От 281 с. имаме 105 с. преразказ – наистина много добър, синтезиран, но преразказ, в който отсъства какъвто и да било анализ. За един чисто научен труд това, разбира се, е недопустимо, но дисертацията по сегашните стандарти, според действащите законови наредби, е не само научна, но и образователна степен. От образователна гледна точка тази част от текста е нужна. Смятам, че след доработка дисертацията трябва да бъде издадена и ще може да се използва за нуждите на богословското

образование, не на последно място и заради това изложение на учението на св. Йоан Дамаскин, което плътно следва изворовите текстове.

Второ, независимо от усилията на докторанта да се дистанцира от философски влияния, белязали неговата дейност от предишните години, в текста се наблюдават отделни акценти и концепти, свързани с немската класическа философия – предимно с Хегеловата философия на религията. Надявам се, че и тези последни влияния ще бъдат преодоляни, преди А.Атанасов да публикува дисертационното си изследване.

Трето, странно впечатление прави окончателният вариант на библиографията, която е била радикално реструктурирана вече след обсъждането на труда от катедрата. В него изворите са смесени с изследванията, а заглавията са представени в три групи: заглавия на кирилица, заглавия на гръцки (всъщност тук са включени модерните гръцки автори) и заглавия на латиница, сред които са се оказали и изворовите текстове на св. Йоан Дамаскин. За сравнение, обсъденият от катедрата вариант разделяше изворовите текстове от изследванията, като последните бяха разделени по рубрики. Предполагам, че въпросното реструктуриране на библиографията се дължи на недоразумение. Докторантът неправилно е схванал критиката на доц. Риболов на катедреното обсъждане, че вътрешните тематични рубрики в списъка на вторичната литература са излишни и е дал на библиографията сегашния ѝ необичаен вид. Съжалявам, че тези промени не бяха съгласувани с мен, както и че не са изчистени всички грешки в изписването на имената и заглавията.

Четвърто, позоваването на съчиненията на светите отци е само по *Patrologia graeca*. В наше време това издание е остаряло. При това докторантът добре познава по-новите редакции на текстовете, както се

вижда от издадения от него първи том на „Извор на знанието“ от св. Йоан Дамаскин. Очевидно той е търсил единен стандарт в цитирането и го е намерил в РГ. Съжалявам, че в този случай докторантът не се е съобразил с моето мнение. Все пак подобна практика не е напълно изживяна у нас и този дисертационен труд не представлява някакъв прецедент.

Направените от мен критични бележки не обезценяват значението на извършеното от докторанта. Като отчитам сложността на тематиката и вложението от него усилия, смятам че дисертационният труд може да бъде защитен пред академичната общност.

В заключение: отчитайки съответствието на дисертационния труд на **Атанас Николов Атанасов** на изискванията на *Закона за развитие на академичния състав в РБ*, на *Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ*, както и спазването на всички процедури свързани с подготовката на докторанта и придвижването на труда за защита, препоръчвам почитаемото научно жури да му присъди научната степен „доктор“.

19.04.2017

София

/проф. д-р И.Христов/